

ოლიმპიკ ჰაუსი

აღმის პარები

სამოთხი და გორծები

ინგლისურიდან თარგმნა
ლევან ლამბაშიძემ

გამოცემლა
0601411400

ოლდოს ჰაქსლი
ალექსის პარები
სამოთხე და შოშოხეთი

Aldous Huxley
THE DOORS OF PERCEPTION
AND HEAVEN AND HELL

Translated by Levan Ghambashidze

რედაქტორები
ნატო გორდელაძე
სერგო ცურცუმია

დამკაბადონებელი
ლიკა სხირტლაძე

გარეკანის დიზაინერი
პიტო სეიურიძე

Copyright ©1954, 1955, 1956 by Aldous Huxley.
Georgian edition published by Intelekti Publishing, 2017.

ISBN 978-9941-470-91-2
© გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2017.

M- \mathfrak{b}

„აღქმის კარები დაწმენდილი რომ იყოს,
ყველაფერი ადამიანის წინაშე ისე წარსდგებოდა,
როგორიც ის სინამდვილეშია – უსასრულოდ“.

უილიამ ბლეიკი

აღემის პარები

1886 წელს გერმანელმა ფარმაკოლოგმა ლუი ლევინმა¹ გამოაქვეყნა პირველი სისტემური კვლევა კაქტუსზე, რომელსაც მოგვიანებით მისი სახელი ეწოდა. *Anhalonium Lewinii* მეცნიერებისათვის ახალი რამ იყო. პრიმიტიული რელიგიებისათვის, მექსიკის ინდიელთათვის და ამერიკის სამხრეთ-დასავლეთისათვის კი ის უხსოვარი დროის მეგობარს წარმოადგენდა. სინამდვილეში, ის მეგობარზე ბევრად მეტი გახლდათ. ახალ მიწაზე მოსულ ესპანელთა შორის ერთ-ერთი პირველის სიტყვებით: „ისინი ჭამენ ფესვს, რომელსაც პეიოტს ეძახიან და ეთაყვანებიან მას, თითქოს ღვთაება იყოს“.

თუ რატომ შეიძლებოდა, თაყვანი ეცათ მისთვის, როგორც ღვთაებისათვის, ცხადი გახდა მას შემდეგ, რაც ისეთმა ცნობილმა ფსიქოლოგებმა, როგორებიც არიან

¹ ლუი ლევინი (1859-1929) – გერმანელი ექიმი, ფარმაკოლოგი და ტოქსიკოლოგი.

ოლების ჰაესლი

იენში¹, ჰეველოკ ელისი² და უეირ მიტჩელი³, დაიწყეს ექსპერიმენტების ჩატარება მესკალინზე, აქტიურ ნივთიერებაზე, რომელსაც შეიცავს პეიოტი. მართალია, ისინი კერპთაყვანისმცემლობამდე არ მისულან, მაგრამ ყველამ ერთხმად მიუჩინა მესკალინს უნიკალური ადგილი სხვა ნარკოტიკებს შორის. შესაბამისი დოზების მიღებისას, ის სხვებზე ძლიერად ცვლის ცნობიერების ხარისხს, მაგრამ ბევრად ნაკლებტოქსიკურია, ვიდრე ფარმაკოლოგების ხელთ არსებული სხვა ნივთიერებები.

ლევინისა და ჰეველოკ ელისის მოღვაწეობიდან მოყოლებული, მესკალინის კვლევა ფრაგმენტულად მიმდინარეობდა. ქიმიკოსებმა არა მხოლოდ ალკალინიდის გამოყოფა შეძლეს, არამედ მისი სინთეზირებაც ისწავლეს, რათა ნივთიერების მარაგები აღარ ყოფილიყო და-მოკიდებული უდაბნოს კაქტუსის მწირ და იშვიათ მოსავალზე. ფსიქიატრები თავად იღებდნენ მესკალინს იმ იმედით, რომ ამ გზით უმჯობესი, უშუალო წვდომა ჰქონდათ პაციენტების მენტალურ პროცესებზე და მათი უკეთ გაგება შეძლებოდათ. სამწუხაროდ, ძალიან ცოტა ცდისპირთან და გარემოებათა ძალზე ვიწრო სპექტრში მუშაობისას, ფსიქოლოგები დააკვირდნენ და

¹ ერიხ რუდოლფ იენში (1883-1940) – გერმანელი ფსიქოლოგი და ფილოსოფოსი.

² ჰეველოკ ელისი (1859-1939) – ინგლისელი ექიმი. სექსოლოგიის, როგორც მეცნიერების, ერთ-ერთი დამფუძნებელი.

³ საილას უეირ მიტჩელი (1829-1914) – ამერიკელი ექიმი და მწერალი.

აღწერეს ამ ნარკოტიკის ზემოქმედების ზოგიერთი გა-
საოცარი შედეგი. ნევროპათოლოგებმა და ფიზიოლო-
გებმა აღმოაჩინეს ზოგი რამ ცენტრალურ ნერვულ სის-
ტემაზე მისი ზემოქმედების მექანიზმის შესახებ. და სულ
მცირე, ერთმა პროფესიონალმა ფილოსოფოსმა მიიღო
მესკალინი, რათა შუქი მოეფინა ისეთი უძველესი, ამოუხ-
სნელი თავსატეხებისთვის, როგორებიცაა ბუნებაში გონის
ადგილისა და ტვინისა და ცნობიერების ურთიერთობის
საკითხები.

ეს ყველაფერი უცვლელი იყო იქამდე, სანამ ორი თუ
სამი წლის წინ ახალი და შესაძლოა, ძალიან მნიშვნელოვანი
ფაქტი არ გახდა ცნობილი.¹ სინამდვილეში ეს ფაქტი
რამდენიმე ათწლეულია ყველას თვალწინ ჰქონდა, მაგრამ
არავის შეუმჩნევია, ვიდრე ახალგაზრდა ინგლისელმა
ფსიქიატრმა, რომელიც ახლა კანადაში მუშაობს, არ შენიშ-
ნა დიდი მსგავსება მესკალინისა და ადრენალინის ქიმიურ
შემადგენლობებს შორის. შემდგომმა კვლევებმა აჩვენეს,

¹ ჰამპფრი ოსმონდი და ჯონ სმაითისი, „შიზოფრენია. ახალი მიდგომა“, Journal of Mental Science, ტომი XCVIII, აპრილი, 1952. ჰამპრფი ოსმონდი, „შემლილად ყოფნის შესახებ“, Saskatchewan Psychiatric Services Journal, ტომი I, N 2, სექტემბერი, 1952. ჯონ სმაითისი, „მესკალინის ფენომენი“, The British Journal of the Philosophy of Science, ტომი III, თებერვალი, 1953. აბრამ ჰოფერი, ჰამპფრი ოსმონდი და ჯონ სმითისი, „შიზოფრენია: ახალი მიდგომა“, Journal of Mental Science, tom C, N 418, იანვარი, 1954. შიზოფრენიის ბიოქიმიის, ფარმაკოლოგიის, ფსიქოლოგიის და ნევროფსიქოლოგიისა და მესკალინის ფენომენის შესახებ მრავალი სხვა სტატია უკვე მზადდება.

ოლების ჰაქსილი

რომ ლიზერგინის მუავას – ჭვავის რქისაგან მიღებულ უკიდურესად ძლიერ ჰალუცინოგენსაც აქვს მათთან სტრუქტურული ბიოქიმიური კავშირი. ამას მოჰყვა აღმოჩენა, რომ ადრენოქრომს, რომელიც ადრენალინის დაშლის პროდუქტია, ბევრი ისეთი სიმპტომის წარმოქმნა შეუძლია, რომელსაც მესკალინით ინტოქსიკაციის დროს ვხვდებით. თუმცა, სავარაუდოდ, ადრენოქრომი ადამიანის სხეულში უფრო სპონტანურად ჩნდება. სხვა სიტყვებით, თითოეულ ჩვენგანს შეუძლია ისეთი ქიმიური ნივთიერების გამომუშავება, რომლის უმცირეს დოზას, როგორც გაირკვა, ცნობიერებაში დიდი ცვლილებების გამოწვევა ძალუძს. ამ ცვლილებათაგან ზოგიერთი ძალიან ჰგავს იმას, რასაც ვამჩნევთ მეოცე საუკუნის ყველაზე დამახასიათებელ დაავადებაზე – შიზოფრენიაზე დაკვირვებისას. ანუ, მენტალური აშლილობა ქიმიური აშლილობის ბრალია? და თავის მხრივ, ქიმიური აშლილობა – ფსიქოლოგიური აშლილობის შედეგი, რომელიც თირკმელზედა ჯირკვლებზე ახდენს გავლენას? ამის მტკიცება ძალიან ნაჩქარევი და უმწიფარი გადაწყვეტილება იქნებოდა. ჩვენ მხოლოდ იმის თქმა შეგვიძლია, რომ ერთი შეხედვით ყველაფერი ასე ჩანს. პარალელურად კი, ამ მიმართულებით გრძელდება სისტემური მუშაობა და კვალს ადგანან მაძიებლები – ბიოქიმიკოსები, ფსიქიატრები და ფიზიოლოგები.

ჩემთვის უკიდურესად იღბლიანი გარემოებების გამო 1953 წელს მეც ზუსტად მათ კვალზე აღმოვჩნდი. ამ მაძიებელთაგან ერთ-ერთი კალიფორნიაში ჩამოვიდა რაღაც საქმეზე. მესკალინის კვლევის 70-წლიანი ისტორიის

მიუხედავად, მის ხელთ არსებული ფსიქოლოგიური მასალა სასაცილოდ მწირი იყო და მას ძალიან უნდოდა მისი შევსება. იქვე აღმოვჩნდი და მინდოდა, მეტიც – მოწადინებული ვიყავი, რომ საცდელი ვირთავა გავ-მხდარიყავი. ასეც მოხდა: მაისის ერთ მზიან დილას ნა-ხევარ ჭიქა წყალში გახსნილი ოთხი მეათედი გრამი მესკალინი გადავყლაპე და დაგჯექი შედეგის მოლოდინში.

ჩვენ თანავცხოვრობთ, ვმოქმედებთ ან ვრეაგირებთ ერთმანეთზე; მაგრამ ყოველთვის და ყველა გარემოებაში, მარტონი ვართ. წამებულები ხელიხელჩაკიდებული გა-დიან არენაზე, ჯვარზე კი მათ ეულად აკრავენ. ჩახუ-ტებისას შეყვარებულები სასოწარკვეთილად ცდილობენ საკუთარი ცალკეული ექსტაზის ერთიან თვითტრან-სცენდენციად გარდაქმნას; ამაოდ. არსობრივად ყოველი განსხეულებული სული განწირულია მარტოობაში სატან-ჯველად და სალხენად.

შეგრძნებები, განცდები, შეხედულებები, ახირებები – ეს ყველაფერი პირადულია, სავსებით გადმოუცემელი, თუ არ ჩავთვლით სიმბოლოებისა და სხვა მეორადი საშუალებების შუამავლობას. ჩვენ შეგვიძლია გამოცდი-ლების შესახებ ინფორმაციის მოხელება, მაგრამ თავად გამოცდილებებისა – ვერა. ოჯახიდან ერამდე, ადამიანთა ყოველი ჯგუფი კუნძული სამყაროების საზოგადოებაა.

კუნძულ სამყაროთა უმეტესობა საკმარისად მსგავსია იმისათვის, რომ ურთიერთგაგების შესაძლებლობას იძ-ლეოდეს და ურთიერთემპათიასა თუ „თანა-განცდასაც“ კი იწვევდეს. ამგვარად, ჩვენს საკუთარ დანაკლისებსა და დამცირებებს თუ გავიხსენებთ, მსგავს გარემოებებში

ოლების ჰაესტი

სხვისი თანაგრძნობა შეგვიძლია. შეგვიძლია ჩვენი თავის სხვის ადგილას წარმოდგენა (თუმცა, რა თქმა უნდა, ყოველთვის ერთგვარი პიკვიკიანური¹ თვალსაზრისით). მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში, სამყაროთა შორის კომუნიკაცია არასრული გახლავთ ან საერთოდ არ არსებობს. გონებას თავისი ადგილი უჭირავს, და ადგილები, შეშლილებსა და განსაკუთრებულად ნიჭიერ ადამიანებს რომ უკავიათ, იმდენად განსხვავებულია იმისგან, სადაც ჩვეულებრივი კაცები და ქალები ცხოვრობენ, რომ, ფაქტობრივად, არ არსებობს არავითარი საერთო მეხსიერება, რომელიც გაგებისა თუ თანაგანცდის საფუძვლად გამოგვადგებოდა. სიტყვები წარმოითქმის, მაგრამ ნათელს ვერაფერს ჰქონენ. საგნები და მოვლენები, რომლებსაც სიმბოლოები მიემართებიან, გამოცდილების ურთიერთგამომრიცხავ სამეფოებს განეკუთვნებიან.

ჩვენი თავის ისე დანახვა, როგორადაც სხვები გვხედავენ, მეტად სასარგებლო ნიჭია. ნაკლებ მნიშვნელოვანი როდია სხვების ისე დანახვა, როგორადაც ისინი ხედავენ საკუთარ თავს. მაგრამ, იქნებ, ეს სხვები სხვა სახეობას ეკუთვნიან და რადიკალურად უცხო სამყაროში ბინადრობენ? მაგალითად, როგორ შეიძლება, საღ ჭკუაზე მყოფი ადამიანი მიხვდეს, თუ რას განიცდი, როდესაც შეშლილი ხარ? ან, ვინაიდან არ გვაქვს საშუალება, ხელმეორედ დავიბადოთ, როგორც ნათელმხილველი, მედიუმი ან გე-

¹ ონგლისური სატოვანი გამოთქმა: თავისებურად, სპეციფიკურად.

ნიოსი მუსიკოსი, რანაირად შეგვიძლია, როდესმე ვესტუროთ სამყაროებს, სადაც ბლეიკი, სვედენბორგი, იოპან სებასტიან ბაზი ცხოვრობდნენ? და როგორ შეუძლია ექტომორფულობისა და ცერებროტონიის უკიდურეს ზღვარზე მყოფ ადამიანს, საკუთარი თავის იმ ადამიანის ადგილას დაყენება, რომელიც ენდომორფულობისა და ვისცეროტონიის უკიდურეს ზღვარზეა. ან, გარკვეული შეზღუდული არეალის გარდა, როგორ შეუძლია მას იმის გრძნობების გაზიარება, ვინც მესომორფულობისა და სომატოტონიის უკიდურეს ზღვარზეა? დაეჭვებული ბიპევიორისტისთვის მსგავსი შეკითხვები, ვგონებ, აზრსმოკლებულია. მაგრამ მათთვის, ვისაც თეორიულად სწამთ იმისა, რაც პრაქტიკაში, რამდენადაც იციან, ჭეშმარიტია – კერძოდ, ის, რომ გამოცდილებას გარეგნულთან ერთად, შინაგანი მხარეც გააჩნია, – მათთვის დასმული პრობლემები რეალურია, და მით მეტად მწვავენი არიან, რამდენადაც ზოგიერთი მათგანი საერთოდ გადაუწყვეტელია, სხვანი კი მხოლოდ იშვიათი გარემოებების შემთხვევაში და ისეთი მეთოდებით ამოხსნებიან, ყველასთვის რომ არ არის ხელმისაწვდომი. ამგვარად, პრაქტიკულად, სავსებით გარკვეულია, რომ მე ვერასოდეს გავიგებ, რას ნიშნავს, იყო სერ ჯონ ფალსტაფი¹ ან ჯო ლუისი². მეორე მხრივ, ყოველთვის შესაძლებლად მეჩვენებოდა, რომ, მაგალითად,

¹ შექსპირის ცნობილი პერსონაჟი, რომელიც მის ხუთ სხვადასხვა ნაწარმოებში გვხდება.

² ჯოზეფ ლუის ბაროუ (1914-1981) – ამერიკელი მოკრივე. მიჩნეულია მძიმე წონით კატეგორიაში ყველა დროის ერთ-ერთ საუკეთესო მოკრივედ.

ოლების ჰაესლი

ჰიპნოზის ან აუტოპიპნოზის, სისტემატური მედიტაციისა თუ შესაბამისი ნარკოტიკის მიღების წყალობით, ჩემი ცნობიერების ჩვეული მდგომარეობის იმგვარად შეცვლას მოვახერხებდი, რომ ჩავწერდებოდი იმას, რაზეც ნათელმხილველნი, მედიუმები და მისტიკოსებიც კი საუბრობდნენ.

იმის მიხედვით, რაც მესკალინის გამოცდილების შესახებ მქონდა წაკითხული, წინასწარ დარწმუნებული ვიყავი, რომ ნარკოტიკი მინიმუმ რამდენიმე საათით მაინც შემიშვებდა იმ სახის შინაგან სამყაროში, რომელსაც ბლეიკი და AE¹ აღწერდნენ. მაგრამ არ მოხდა ის, რასაც მოველოდი. მეგონა, რომ თვალებდახუჭული ვიწვებოდი და სხვადასხვა ფერის გეომეტრიულ ფორმებს, ძვირფასი ქვებით მორთულ, გაცოცხლებულ ზღაპრულ არქიტექტურას, გმირთა ფიგურებით სავსე პეიზაჟებსა და სიბოლისტურ დრამებს ვიხილავდი, რომლებიც დაუსრულებლად იცახცახებდნენ უკანასკნელი გამოცხადების ზღვარზე. მაგრამ, როგორც ჩანს, ჩემი მენტალური აგებულების იდიოსინკრაზია, ჩემი ტემპერამენტი, განათლება და ჩვევები ვერ გავითვალისწინე.

მე ძალიან ცუდი წარმოსახვის უნარი მაქვს, და რაც თავი მახსოვს, სულ ასე იყო. სიტყვები, თუნდაც პოეტის შემოქმედებითი სიტყვები, ჩემს გონებაში ხატებს არ აღძრავენ. ძილის ზღურბლზე მისულს, არანაირი ჰი-

¹ ჯორჯ უილიამ რასელი (1867-1935) – ირლანდიელი მწერალი, პოეტი, კრიტიკოსი და მისტიკოსი. წერდა ფსევდონიმით – AE.